

УДК 343.341

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-3-11-7>**Нікіфорова Анастасія Юрївна,**

аспірант

*(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)*ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3537-0072>

ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІДЕРІВ ТА ІНШИХ УЧАСНИКІВ СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Розпочата Російською Федерацією збройна агресія призвела до збільшення міграції, посилення проявів сепаратизму та колабораціонізму, а також до створення терористичних організацій. Це, в свою чергу, сприяло зростанню рівня тяжких і особливо тяжких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, зокрема з використанням вогнепальної зброї.

Авторкою наголошено, що на початку агресії й з метою маскування відкритого збройного вторгнення, країна-агресор залучила на свою сторону місцеве населення, особливо східних регіонів України. У зв'язку з цим стає актуальним виявлення та припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, участь у яких відповідно до законодавства України є кримінальним правопорушенням передбаченим ст. 260 Кримінального кодексу України. Наголошено, що злочинна діяльність вказаних формувань є динамічною, вони мають свою субкультуру та ідеологію, характеризуються ознаками військової організації, незаконно володіють вогнепальною або іншою зброєю. Вказана ситуація вимагає термінового системного втручання з урахуванням вимог наукової обґрунтованості, що підкреслює необхідність проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень у всіх аспектах і напрямках діяльності органів сектору безпеки.

У статті надано характеристику лідерів та інших учасників, які беруть участь у створенні не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Окреслено, що сьогодні для належного розуміння девіантної поведінки осіб, які залучені до створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, а також для організації ефективної системи запобігання організованим злочинності, важливо звернути увагу на питання типології та класифікації. Ключовим елементом такої характеристики є аналіз лідерів та інших учасників формування незаконних воєнізованих або збройних формувань.

Ключові слова: лідер, учасники, воєнізовані формування, збройні формування, війна, організована злочинність, злочин.

Постановка проблеми. Організована злочинність є однією з основних загроз національній безпеці нашої країни та міжнародному правопорядку в цілому. Вона впливає на різні суспільні відносини, в тому числі у сфері економіки та політики. Війна в Україні, проблеми з міграційною політикою, реформи правоохоронних органів і судової системи активізували діяльність злочинних угруповань, що призвело до подальшої тінізації економіки та зростання корисливо-насильницьких злочинів, зокрема з використанням зброї. Справжня загроза полягає в тому, що трансформація суспільних і державних відносин, яка відбувається в період переходу, супроводжується серйозними конфліктами та колізіями. Кризові явища в усіх сферах суспільних відносин сприяють зростанню злочинності, посилюють агресивність і підривають законність та правопорядок. На регіональному рівні організовані злочинні угруповання створюють свої паралельні структури влади та формують незаконні, часто численні озброєні групи, зокрема екстремістського характеру. Крім того, воєнізовані або

збройні формування з транснаціональними зв'язками використовують переваги сучасного глобалізованого світу, отримуючи можливість для підриву суспільних відносин і контролю над цілими секторами економіки, а також для корупції в органах влади та управління. В подальшому це призводить до підриву державного суверенітету та демократичного врядування. Не дивно, що злочини, скоєні організованими злочинними угрупованнями, є найнебезпечнішими серед усіх видів групових правопорушень.

Воєнізованими формуваннями слід вважати організації, що мають військову структуру, зокрема: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, а також проводять військову, стройову чи фізичну підготовку. Збройні формування, в свою чергу, означають воєнізовані групи, які незаконно володіють вогнепальною, вибуховою або іншою зброєю, придатною для використання. Запобігання створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань, відбувається в умовах невизначеності, конспірації та злочинної ієрархії

таких груп. Це ускладнюється обставинами вчинення кримінальних правопорушень, а також складом учасників (вчинення злочинів особами з великим досвідом злочинної діяльності, їхніми заходами для маскування зовнішності, використанням специфічних знарядь для вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти запобігання створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань стали предметом дослідження таких науковців: А. А. Вознюк, О. М. Джу́жа, Л. М. Демидова, Р. М. Дударець, І. І. Іванчишин, П. С. Єспринцев, А. О. Конончук, Р. В. Осуховський, В. А. Робак, Ю. П. Сви́наренко, В. Г. Севрук, В. О. Тюнін, І. С. Шапкін та інші.

Розробки вказаних та інших науковців становлять теоретичну основу для вирішення численних практичних завдань, що постають у сфері правоохоронної діяльності. Однак у сучасних умовах повномасштабної збройної агресії спостерігається нестача комплексних наукових досліджень, які б стосувалися запобігання створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань. Це має враховувати положення Кримінального процесуального кодексу України та специфіку роботи Національної поліції України і Служби безпеки України, зокрема, через застосування як гласних, так і негласних запобіжних заходів. Також необхідно вивчити особливості характеристик лідерів та інших учасників, які беруть участь у створенні незаконних воєнізованих або збройних формувань.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, поряд із вже визнаними «традиційними» загрозами, такими як екологічна, енергетична, демографічна та продовольча кризи, все більше значення набуває воєнізоване насильство щодо населення. У контексті війни Росії проти України, зростання міграції, проявів сепаратизму, спроб створення терористичних організацій та значного збільшення кількості засобів ураження в незаконному обігу, спостерігається підвищення рівня тяжких злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, зокрема за допомогою вогнепальної зброї [1, с. 125–126]. У зв'язку з цим стає дедалі актуальнішим виявлення та припинення незаконних воєнізованих або збройних формувань, які відповідно до законодавства України кваліфікуються як злочин згідно зі ст. 260 Кримінального кодексу (КК) України [2].

Воєнізовані або збройні формування мають власну ідеологію та свою унікальну субкультуру, що включає систему звичаїв, традицій і ритуалів. Вони виявляють ознаки військової організації, такі як ієрархія, вертикальність, єдиноначальність, підпорядкованість, дисципліна та бойова підготовка. Також вказані формування незаконно володіють вогнепальною та іншою зброєю, а також вибухівкою, і їхня злочинна діяльність відзначається динамічністю.

Специфіка досліджуваного виду злочинної поведінки, а також брак достатнього емпіричного матеріалу, який дозволяє вивчати соціально-демографічні, окремі морально-психологічні та інші характеристики злочинців цього типу на статистичному рівні, роблять питання розробки відповідної типології надзвичайно актуальним. Це необхідно для надання загальної характеристики основних типів злочинців, що стане підґрунтям для їх подальшого глибокого дослідження. На думку В. О. Тюніна, вивчення особи здійснюється для того, щоб знайти типові риси деформації особи, враховуючи особливості з тієї чи іншої категорії кримінальних проваджень, що необхідно враховувати при здійсненні

заходів запобігання та протидії аналогічним кримінальним правопорушенням [3, с. 154].

Сьогодні для адекватного розуміння девіантної поведінки осіб, які беруть участь у створенні незаконних воєнізованих або збройних формувань, а також для організації ефективної системи запобігання організованій злочинності, важливо розглянути питання їхньої класифікації. Це дозволяє суб'єктам, які займаються боротьбою з організованою злочинністю в Україні, правильно оцінити рівень кримінальної та соціальної небезпеки в окремих областях, регіонах та в державі загалом, а також визначити наявність необхідних ресурсів для боротьби з цим явищем.

Оцінку діяльності воєнізованих формувань слід розпочати з всебічної характеристики особистісних рис суб'єктів, які входять до їх складу, тобто провести детальний аналіз особи злочинця. На нашу думку, ключовим елементом такої характеристики є аналіз лідерів та інших учасників незаконних воєнізованих або збройних груп. Характеристика лідера суттєво відрізняється від характеристик інших злочинців. Його беззаперечний авторитет у групі визначає колективний зв'язок злочинної діяльності всіх членів угруповання [4, с. 107–108].

Характеристика лідерів та інших учасників створення несанкціонованих воєнізованих або збройних формувань завжди займала важливе місце не тільки в кримінології. Це пов'язано з необхідністю виявлення закономірностей формування злочинної поведінки, її детермінації та розробки відповідних превентивних заходів. Наприклад, як зазначає Р. В. Осуховський, особа злочинця, яка підтримує учасників злочинних організацій і приховує їхню злочинну діяльність, викликає особливий інтерес через специфіку сутності та механізму вчинення кримінальних правопорушень [14, с. 294].

У процесі цієї характеристики, варто виокремити такі відомості: соціально-демографічні (стать, вік, освіта, соціальний стан, спеціальність, професія, національність тощо); кримінально-правові (судимість, рецидив тощо); морально-психологічні (інтелектуальні, вольові, моральні якості, емоції, світогляд, переконання, звички, риси характеру) [5, с. 278–279].

Соціально-демографічна структура розкриває співвідношення між кількістю злочинців за: 1) статтю (жінки та чоловіки); 2) віком (неповнолітні, молодь, середній, зрілий, старший або похилий вік); 3) освітою на час вчинення злочину (повна вища і базова вища, професійно-технічна, повна загальна середня та базава загальна середня, початкова загальна та без освіти); зайнятістю на час вчинення злочину (працюючі за наймом, робітники сільського господарства, підприємці без утворення юридичної особи, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, працівники органів державної влади та управління, безробітні, учні та студенти вищих навчальних закладів та ін.); громадянством і місцем проживання на час вчинення злочину (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, мігранти, біженці) [6, с. 150–151].

Результати дослідження осіб, які вчиняють злочини у не передбачених законом воєнізованих або збройних формуваннях, показують, що більшість з них – це чоловіки, які складають 95 %. Ця особливість пояснюється гендерними відмінностями в психології та поведінці, згідно з якими чоловіки значно частіше, ніж жінки, вдаються до насильства як способу самовираження через девіантну поведінку, субкультури та конформізм, пов'язаний із порушенням кримінального законодавства [7, с. 12–13]. Крім того, слід враховувати, що чо-

ловіки мають значно вищі фізичні можливості для подолання опору жертв під час скоєння злочину. Найвища кримінальна активність спостерігається у віковій групі 25–35 років. Кримінологічний аспект віку відображає як психофізіологічний розвиток особи, так і період негативної соціалізації та його наслідки. Більшість осіб, які скоїли насильницькі злочини в складі групи, мали повну загальну середню або базову загальну середню освіту. Аналізуючи дані кримінальних проваджень, можна зазначити, що 64 % злочинів вчинено особами зі середньою освітою. Злочинці з неповною середньою освітою складають менший відсоток – 32,3 % [8, с. 133–134].

Для отримання повних кримінально-правових характеристик особистості злочинців в організованій злочинності були вивчені дослідження всіх кримінальних проваджень, що стосуються досліджуваної групи осіб, за допомогою спеціальної методики. Зокрема, аналізуючи всі дослідження, можна встановити, що у 72 % випадків рішення про вчинення кримінального правопорушення було заздалегідь обдуманим; 12 % осіб постійно готові до скоєння злочинів; 9 % прийняли рішення спонтанно, без врахування ситуації; 7 % – внаслідок обставин, що склалися. Намір вчинити суспільно небезпечні дії виник під впливом оточення у 42 % осіб; самостійно – у 18 %; під впливом важких обставин – у 10 %; під впливом інших факторів – у 11 %; 19 % не змогли (відмовилися) відповісти. Водночас, 80 % учасників систематично вчиняли тривалі однорідні злочини, залишаючись поза увагою правоохоронних органів. Більшість з них мали злочинну спеціалізацію, тобто володіли специфічними технічними навичками або знаннями [9, с. 107–108].

Залежно від кількості в групі осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, кількість учасників можна розподілити таким чином: група, яка складається з 2–3 осіб – 38,8 %; 4–5 осіб – 22,2 %; 6–7 осіб – 33,6 %; 8–10 осіб – 5,4 %. Такі групи переважно мали ознаки організованої злочинної діяльності: навмисне створення з метою нападів, ієрархічна побудова, тривалі злочинні зв'язки, розробка злочинного плану та його реалізація. Для учасників цих злочинних груп основним джерелом існування було заняття злочинною діяльністю.

Результати дослідження слідчої практики свідчать, що особу злочинця, який бере участь у створенні незаконних воєнізованих або збройних формувань, можна розглядати з двох аспектів: як колективного суб'єкта злочинної діяльності (злочинну групу в цілому) та як окремих лідерів і членів злочинного угруповання. Однією з ключових характеристик цих злочинів є те, що їх вчиняють особи, які є частиною організованої злочинної групи, що має певну ієрархічну структуру та розподіл функцій між різними підрозділами і членами. У разі успішної злочинної діяльності спостерігається тенденція до консолідації та згуртованості злочинного колективу, що сприяє розвитку його внутрішніх психологічних і функціональних структур [10, с. 95–96].

Група морально-психологічних ознак включає рівень суспільної правосвідомості та психології, а також історичні традиції, які відіграють важливу роль у механізмі кримінального законодавства. Це пов'язано з тим, що вони безпосередньо вказують законодавцю на обмеження, які слід враховувати при застосуванні криміналізації в рамках кримінально-правової політики. Визнання певного діяння кримінально караним має бути підтримано суспільством. У кожному конкретному випадку, перед введенням або скасуванням криміналь-

но-правової заборони, необхідно ретельно дослідити правові уявлення суспільства щодо діяння, яке підлягає криміналізації. Розуміння соціально-психологічних характеристик злочинних груп створює основу для прогнозування індивідуальної протиправної поведінки, зокрема організаторської [11, с. 193–194].

На чолі організованих злочинних груп зазвичай перебувають лідери. Як зазначає А.А. Вознюк, лідер – це учасник групи, якому інші довіряють право приймати важливі рішення в складних або значущих ситуаціях. Це особа з найбільшим авторитетом, яка відіграє ключову роль в організації спільної діяльності та регулюванні відносин у групі [12, с. 236–237]. Таку ж думку підтримує й А. О. Конончук [15].

У кримінальному праві лідером злочинної групи вважається, переважно, її організатор – особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала їх підготовкою чи виконанням, а також особа, яка створила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації (ст. 27 КК України) [2]. Лідер – це той, хто здатен здійснювати соціально-психологічний вплив на членів організованого злочинного угруповання з метою досягнення максимального ефекту. Лідер, як правило, не має судимостей і є досить розумним.

Лідер злочинного угруповання відрізняється гіпертрофованим почуттям гордості, авторитарністю, жорстокістю та готовністю досягати своїх цілей будь-якими засобами. Він відкрито зневажає людську особистість, вміє підпорядковувати людей, має мотивацію влади та вигоди, а також не здатний до співпереживання. Саме лідер виконує організаторські функції та розподіляє ролі серед учасників групи. Також лідерам притаманні високі рівень інтелекту, розвинені вольові якості, організаторські здібності, товариськість, стійкість до стресів, винахідливість та вміння контролювати інших. Вони часто є жорстокими, агресивними, холоднокровними та фізично добре розвиненими. Описуючи особу лідера воєнізованих або збройних формувань, слід зазначити, що він зазвичай не має судимостей, є розумним і володіє організаторськими здібностями [13, с. 251–252]. В якості консультантів він залучає досвідчених професійних злочинців, зокрема так званих авторитетів, серед яких «зłodії в законі». Лідером угруповання може бути не лише особа, яка займає найвищу посаду в офіційній ієрархії, а й той, хто залишається в тіні, займаючи незначну офіційну позицію.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що організована злочинність становить одну з головних загроз національній безпеці нашої країни та міжнародному правопорядку в цілому. Вона має вплив на різні соціальні відносини, а також на економічну і політичну ситуацію в державі. Війна в Україні, проблеми з міграційною політикою, реформи в правоохоронних органах і судовій системі сприяли активізації діяльності злочинних угруповань, що призвело до подальшої тінізації економіки та зростання корисливо-насильницьких злочинів, зокрема з використанням зброї.

Більше того, декларовані зміни в законодавстві та правоохоронних інституціях, що містяться у Стратегіях національної безпеки України та боротьби з організованою злочинністю (2020), залишаються невиконаними. Застарілість окремих норм правових актів, наявність прогалин в організації боротьби з діяльністю організованих злочинних угруповань, ліквідація відповідних

спеціалізованих підрозділів у системі кримінальної юстиції, відсутність ефективної взаємодії та координації між правоохоронними органами, недосконалість механізму моніторингу криміногенної ситуації та її оцінки, а також, як наслідок, низька ефективність результатів боротьби з організованою злочинністю свідчать про те, що визначені цілі не були досягнуті.

Починаючи з 2014 року, щоб замаскувати своє відкрите вторгнення, Російська Федерація залучає на свій бік місцеве населення східних регіонів України. У зв'язку з цим почали створюватись не передбачені законом воєнізовані та збройні формування, що є кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 260 КК України. Вказані формування мають свою субкультуру та ідеологію, характеризуються ознаками військової організації, незаконно володіють вогнепальною або іншою зброєю, їхня злочинна діяльність є динамічною.

Відповідно до КК України, воєнізованими формуваннями слід вважати організації, що мають військову структуру, зокрема: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, а також проводять військову, бойову чи фізичну підготовку. Збройні формування, в свою чергу, означають воєнізовані групи, які незаконно володіють вогнепальною, вибуховою або іншою зброєю, придатною для використання [2].

Для належного розуміння девіантної поведінки осіб, які залучені до створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, а також для організації ефективної системи запобігання організованій злочинності, важливо звернути увагу на питання типології та класифікації.

Головною ознакою воєнізованих або збройних формувань, й тісної взаємодії лідерів та інших учасників таких груп є їх ідентичність й консолідація, спільність культури, звичаїв і традицій, мови, й ментальності, що

спричинює високий рівень психологічної прихильності, нерозривність злочинних інтересів, з чітко зумовленою поведінкою кожного члена. Основну кількість учасників злочинних організацій становлять особи чоловічої статі (95 %), жіночої лише (5 %). Вивчення соціальної належності показало, що здебільшого члени груп не працюють і не навчаються. За віковою ознакою учасники злочинних організацій – молоді люди, які мають середню спеціальну або середню загальну освіту. Щодо лідерів воєнних або збройних формувань, то слід зазначити, що значна частина з них не мають судимості. Кожний четвертий мав вищу освіту. Вони характеризувалися як поважні, підприємливі люди, які мали організаторські здібності й відповідні матеріальні можливості.

У більшості випадків воєнізовані або збройні формування, які не мають законодавчого статусу, характеризуються складною структурою (68 %). В них існує чіткий розподіл функцій між учасниками (78 %), а також відсутні контакти між особами, які діють на різних рівнях системи, що ускладнює виявлення їхніх кримінальних правопорушень (58 %). Зазвичай діяльність таких груп має тривалий характер і спрямована на дестабілізацію ситуації в Україні з метою зміни євроатлантичного курсу та знищення незалежності України (94 %). Вони систематично вчиняють кримінальні правопорушення (93 %), кожне з яких ретельно планується (89 %), визначають альтернативні способи досягнення злочинного результату (94 %), а також прогнозують дії правоохоронних органів і засоби їх нейтралізації (52 %). Такі формування мають значні можливості для збору інформації, іноді навіть створюють системи розвідки та контррозвідки (41 %), оперують великими фінансовими ресурсами (58 %), озброєні сучасними технічними засобами (70 %) і вчиняють акти насильства.

Список використаних джерел

1. Єпринцев П. С. Організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Одеса : «Юридика», 2023. 560 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Тюнін В. О. Типологія злочинців, які сприяють учасникам злочинних організацій та укривають їх злочинну діяльність. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 153–157.
4. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 187 с.
5. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 2022. 1092 с.
6. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. Київ : Вид. Паливода А.В., 2006. 264 с.
7. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2008. 259 с.
8. Дударець Р. М. Спосіб вчинення злочину та його особливості під час розслідування створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2018. № 4 (24). С. 131–142.
9. Шапкін І. С. Кримінальна відповідальність за створення стійких злочинних об'єднань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 247 с.
10. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 163 с.
11. Іванчишин І. І. Виявлення та розслідування злочинів, учинених злочинними угрупованнями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2017. 321 с.
12. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
13. Кримінологія: підручник / за заг. ред. В. В. Чернея та О. М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
14. Осуховський Р. В. Характеристика не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, створених в умовах збройної агресії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. № 2. С. 293–301.
15. Конончук А. О. Мета створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та участі в них. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 288–302.

References

1. Iepryntsev, P. S. (2023). *Orhanizovana zlochynnist v Ukraini: fenomen, determinatsiia, zapobihannia* [Organized Crime in Ukraine: phenomenon, determination, prevention] : monohrafiia. Odesa : «Lurydyka» [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] : Zakon vid 05.04.2001 r. (2001). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
3. Tiunin, V. O. (2013). Typolohiia zlochynstiv, yaki spryiaiu uchasnykam zlochynnykh orhanizatsii ta ukryvaiut yikh zlochynnu diialnist [Typology of criminals assisting members of criminal organizations and concealing their criminal activities]. *Pivdennoukraiinskyi pravnychi chasopys*, 2, 153–157 [in Ukrainian].
4. Lyzohub, B. V. (2004). Orhanizovani zlochynni uhrupovannia: klasyfikatsiia ta zakhody protydii [Organized malignant groups: classification and approaches to prevention]. *Candidate's thesis*. Kharkiv. 187 s. [in Ukrainian].
5. Sevruk, V. H. (2022). *Protydiia zlochynam, shcho vchyniaiuusia orhanizovanyimi hrupamy i zlochynnymi orhanizatsiiami, yaki sformovani na etnichnii osnovi: teoriia ta praktyka* [Antidote to evil committed by organized groups and evil organizations formed on an ethnic basis: theory and practice] : monohrafiia. Kyiv : Vydavnytstvo Liudmyla [in Ukrainian].
6. Ivanov, Yu. F. (2006). *Kryminolohiia* [Criminology] : navch. posib. Kyiv: Vyd. Palyvoda A.V. [in Ukrainian].
7. Robak, V. A. (2008). Kryminalna vidpovidalnist za stvorennia ne peredbachenykh zakonom voienizovanykh abo zbroinykh formuvan [Criminal liability for the creation of military or industrial forms not regulated by law]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Dudarets, R. M. (2018). Sposib vchynennia zlochynu ta yoho osoblyvosti pid chas rozsliduvannia stvorennia ne peredbachenykh zakonom voienizovanykh abo zbroinykh formuvan [The method of committing the crime and its particularity during the hour of investigation of the creation of military and industrial formations not regulated by law]. *Knowledge. Education. Law. Management*, 4 (24), 131–142 [in Ukrainian].
9. Shapkin, I. S. (2013). Kryminalna vidpovidalnist za stvorennia stiikykh zlochynnykh obiednan [Criminal record for the creation of persistent malicious crimes]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
10. Demydova, L. M. (2003). Kryminalna vidpovidalnist za stvorennia zlochynnoi orhanizatsii [Criminal record for creating a malicious organization]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
11. Ivanchyshyn, I. I. (2017). Vyiavlennia ta rozsliduvannia zlochyniv, uchynenykh zlochynnymi uhrupovanniamy [Identification and investigation of evil crimes committed by evil groups]. *Candidate's thesis*. Dnipro [in Ukrainian].
12. Vozniuk, A. A. (2018). *Kryminalna vidpovidalnist za stvorennia zlochynnykh obiednan ta uchast u nykh* [The criminal record for committing evil crimes is shared with them and their fate] : monohrafiia. Kyiv : FOP Maslakov [in Ukrainian].
13. Kryminolohiia [Criminology] : pidruchnyk / za zah. red. V. V. Chernieia ta O. M. Dzhuzhi (2020). Kyiv: Nats. akad. vnutr. Sprav [in Ukrainian].
14. Osukhovskiy, R. V. (2022). Kharakterystyka ne peredbachenykh zakonom voienizovanykh abo zbroinykh formuvan, stvorenykh v umovakh zbroinoi ahresii [Characteristics of military and armored molds not subject to law, created in the minds of armored aggression]. *Analychno-porivnialne pravoznavstvo*, 2, 293–301 [in Ukrainian].
15. Kononchuk, A. O. (2018). Meta stvorennia ne peredbachenykh zakonom voienizovanykh abo zbroinykh formuvan ta uchasti v nykh [Meta-creation of military and industrial formations not subject to law and participation in them]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 3 (108), 288–302 in Ukrainian].

Nikiforova Anastasiia,

Postgraduate Student,

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3537-0072>

CHARACTERISTICS OF LEADERS AND OTHER PARTICIPANTS IN THE CREATION OF MILITARY OR ARMED FORMS NOT PROVIDED BY THE LAW

The armed aggression launched by the Russian Federation has led to increased migration, increased manifestations of separatism and collaborationism, and the creation of terrorist organizations. This, in turn, has contributed to the growth of the level of serious and especially serious crimes committed by organized criminal groups, including with the use of firearms. The author noted that at the beginning of the aggression and in order to disguise an open armed invasion, the aggressor country attracted the local population, especially in the eastern regions of Ukraine. In this regard, it becomes relevant to identify and stop the activities of illegal paramilitary or armed formations, participation in which, in accordance with the legislation of Ukraine, is a criminal offense under Article 260 of the Criminal Code of Ukraine. It is noted that the criminal activity of these formations is dynamic, they have their own subculture and ideology, are characterized by signs of a military organization, and illegally own firearms or other weapons. The specified situation requires urgent systemic intervention taking into account the requirements of scientific validity, which emphasizes the need for fundamental and applied scientific research on all aspects and areas of activity of security sector agencies.

The article provides a description of leaders and other participants involved in the creation of paramilitary or armed formations not provided for by law. It is outlined that today, in order to properly understand the deviant behavior of persons involved in the creation of illegal paramilitary or armed formations, as well as to organize an effective system for preventing organized crime, it is important to pay attention to the issues of typology and classification. The key element of such a description is the analysis of leaders and other participants in the formation of illegal paramilitary or armed formations.

Key words: leader, participants, paramilitary formations, armed formations, war, organized crime, crime.